

להיות כצבע השמים והים, ומסתברא שאילו היה מוצא שניתן לצבוע בדמו בלו"א היה מתברר אצלו אף יותר בהחלט כי הוא זה.

התפא"י²⁰ כתב ע"פ החוקר געזעניוס²¹ שהתכלת הוא מן הפורפורה והקשה ע"ז דקיי"ל שהוא כחול שמים ואילו מן הפורפורה מוציאים כחול הנוטה לסגול²², אך כהיום הוברר שבתהליך פשוט ניתן להוציא מנוזל הארגמון גם צבע כחול נקי, כי אחרי שעובר הנוזל תהליך הנקרא "חיזור"²³ מחממים אותו מעט או מניחים בשמש ובכך מתקבל צבע כחול נקי הנקרא בלשוננו "תכלת"²⁴.

²⁰ בקופת הרוכלים, בגדי כהונה.

²¹ חכם מחכמי או"ה שהיה מומחה לשפה העברית ולשפות וכתבים העתיקים ששימשו באיזור א"י.

²² מן הראוי לציין שהתפא"י דייק היטב לשון הרמב"ם שאי"צ דווקא מן החלזון אלא רק בכדי שתהיה צביעה ידועה העומדת ביפיה, אלא שכל ע"פ חכמי הצביעה המפליאים במלאכתם שאין צבע כגון שמים שהוא בר קיימא, ולכן בעיני דווקא מדם חלזון. וכבר כתבנו שדם הפורפור הוא הצבע הטבעי העמיד ביותר שישנו.

²³ תהליך פירוק מולקולה מן החמצן שבה. התהליך מחליש את הקשרים במולקולה ומאפשר לה להיקשר למים ומהם לצמר. בבתל"א טען דמנין שהכירו הקדמונים תהליך זה, אך האמת שמלבד מה שנמצא צמר צבוע תכלת מן הפורפורא, בלא"ה זה נצרך גם לצביעת ארגמן בכדי שיקלט היטב בצמר, והקדמונים ידעו גם ידעו כיצד לעשותו, ופליניוס תיאר זאת בספרו. האינזים המפרק את המולקולה נמצא בבשר החלזון עצמו אך נרקב מהר אחרי מותו וזה אחד הסיבות שחשוב להפיק את הצבע כשהחלזון עדיין חי. מאחר ובאופן טבעי החומר המופק מהחלזון מכיל תערובת צבעני אדום וכחול (שביחד יוצרים סגול) פירוק המולקולה והחלשת קשריה גורם לאדום להשתחרר בעת חימום קל - ע"י חשיפה לשמש או אדים - וכך נשאר הכחול לבדו. (ובהוספות לבתל"א פירש שחיזור הוא החזרת החומר למצבו הראשון, אך לא זהו חיזור).

בבתל"א כ' דמסתמא לא מצאו שאריות צבע כחול מן הפורפורא כי א"כ היו מציינים זאת בהבלטה, והן אמנם באופן כללי מעטים מאד האריגים שמשתמרים אלפי שנים, אך אילו בחש אשכח, כי בכמה מקומות נמצאו וראה בסוף המאמר תמונת אריג אוכף מתקופת בית ראשון שנשמר היטב והוא צבוע סגול וכחול ושניהם מן הפורפורה.

בגמ' שבת ע"ה גרס רש"י כל כמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה כי היכי דליציל צבעיה וג' הערוך דליציל צבעיה, ובארגמון תרוויהו איתנייהו, הן מה שאחרי מותו נעכר צבעו והן לעניין הצלחת הצבע לחבור לצמר.

²⁴ בבתל"א נקט שכוונת הרמב"ם (והחינוך שהביא לשונו) "כעין הרקיע בטהרו" היינו צבע בהיר מאד, ופליג ארש"י דס"ל שהוא כהה כרקיע המשחיר לעת ערב.

והנה בברכות נט ע"א מבואר שטוהר הרקיע הוא רק אחר שירדו גשמים כל הלילה ונתפזרו העבים בבוקר מיד ע"י רוח צפונית, דאז אין אבק ועפר, ואכן צבע הרקיע אחר הגשם הוא כהה בהרבה מהרגיל. (ובימינו נוסף עוד פיח ועשן להעכיר טוהר השמים,